

Кобзар Олена Михайлівна

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

АГРОЕКОЛОГІЧНІ СХЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Серед низки втрат внаслідок активних бойових дій на території України необхідно назвати шкоду, завдану природним екосистемам. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України через військові дії окупантів в небезпеці перебувають 900 заповідних територій України, що складає 1,2 млн га або близько 30% площі всіх природоохоронних територій України [1]. Під загрозою знаходиться, в першу чергу, природно-заповідний фонд вздовж Азово-Чорноморського узбережжя та східного і північного кордонів України.

Враховуючи зазначене, відновлення природоохоронних територій вимагатиме значних зусиль, розробки відповідних інструментів відновлення біорізноманіття та ефективного використання, найімовірніше, обмежених державних коштів. У цьому сенсі актуальним є дослідження зарубіжного досвіду відновлення та збереження біорізноманіття природоохоронних територій. Зокрема, на особливу увагу заслуговує досвід ЄС щодо розробок та впровадження агроекологічних схем. За такими схемами державам-членам ЄС надається фінансова підтримка у розробці та реалізації агроекологічних заходів. Приблизно 25% сільськогосподарських площ ЄС охоплено контрактами агроекологічних схем, а витрати за якими протягом 2007–2013 роки склали близько 23 мільярдів євро [2, с. 5].

Агроекологічні схеми за критерієм сплати платежів фермерам можна поділити на такі групи:

1. *Агроекологічні схеми, за якими платежі сплачуються за виконання приписів* – платежі сплачуються фермеру за виконання певних вимог до ведення сільськогосподарської діяльності (приписів) на його ділянці та метою яких є досягнення екологічних цілей. Більшість агроекологічних схем ЄС належать до цієї групи [3].

2. *Агроекологічні схеми, за якими платежі сплачуються за досягнення результату* – платежі сплачуються фермеру за досягнення певних екологічних результатів, наприклад, збереження генетичних ресурсів та місцевих видів тощо. При таких схемах фермеру надається свобода вибору найбільш доцільного з його точки зору способу досягнення встановленого екологічного результату.

3. *Гібридні агроекологічні схеми* – платежі сплачуються за виконання приписів та досягнення результату.

Необхідно зауважити, що вимоги до управлінських дій в агроекологічних схемах першого типу є досить стандартизованими в зв'язку з їх націленістю на широке територіальне охоплення та відповідно велику кількість різних типів екосистем, що не завжди дозволяє досягти запланованих цілей. Такі схеми можуть бути ефективними у забезпеченні мінімальних вихідних умов збереження довкілля у широкому просторовому масштабі. Проте для врахування специфіки конкретних екосистем та вирішення завдань більш «високого рівня», зокрема, таких що стосуються природоохоронних територій, більш доцільним є застосування агроекологічних схем другого типу.

«Платежі, що сплачуються за досягнення результату створюють ринок екологічних послуг, включаючи біорізноманіття. Виробництво цих послуг має стимулюватися в областях, які найкраще підходять для досягнення конкретної мети. Для біорізноманіття це включає: Natura 2000 та землі аналогічного характеру; території з високою природною цінністю в межах сільськогосподарських угідь» [4, с. 16].

У ЄС постійно приділяється увага розробці та удосконаленню таких схем, зокрема, в межах природоохоронних територій. Так, протягом 2015–2018 рр. на території заповідника Шеннон Келлоуз [5] (Ірландія) було реалізовано пілотний проект з розроблення та

впровадження агроекологічних схем другого типу («Pilot result-based agri-environment measures in Ireland and Navarra»). Цілями цього проекту було: сприяння розробці та використанню в сільській місцевості агроекологічних схем, за якими платежі сплачуються за досягнення результату у сфері відновлення та збереження біорізноманіття; визначення факторів, що сприяють успіху чи невдачі їх впровадження, а також можливостей та умов ширшого використання у ЄС тощо.

Отримані результати реалізації проекту продемонстрували досить високий рівень досягнення встановлених цілей [6, с. 45] при ефективному використанні виділених ЄС коштів. Це було обумовлено: по-перше, чітким зв'язком між розмірами виплат фермерам та рівнем досягнення цілей відновлення біорізноманіття; по-друге, застосуванням фермерами професійних знань, багатого власного досвіду, управлінських навичок, знання специфіки місцевих екосистем при визначенні ділянок та реалізації агроекологічних заходів (що дало можливість обрати найбільш доцільні та ефективні способи досягнення встановлених цілей).

Література:

1. Через військові дії окупанта 9000 заповідних територій України сьогодні перебувають в небезпеці. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39149.html> (дата звернення: 23.09.2022).
2. Agri-environmental schemes: how to enhance the agriculture-environment relationship. Issue produced for the European Commission DG Environment by the Science Communication Unit, UWE, Bristol. URL: https://ec.europa.eu/environment/integration/research/newsalert/pdf/AES_impacts_on_agricultural_envirenviro_57si_en.pdf (дата звернення: 23.09.2022).
3. Results-based agri-environment measures are an effective conservation strategy for species-rich grassland. *European Commission*. URL: https://environment.ec.europa.eu/research-and-innovation/science-environment-policy_en (дата звернення: 23.09.2022).
4. General Guidance Handbook Results-based Agri-Environmental Payment Schemes, 2018. 69 p. URL: https://rbapseu.files.wordpress.com/2019/01/rbaps_gh01_general_guidance.pdf (дата звернення: 23.09.2022).
5. RBAPS Ireland and Spain End of project synthesis report. 2018. 69 p. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/results-based-agri-environment-payment-scheme-rbaps-pilot-study-in-england> (дата звернення: 23.09.2022).

6. Action: Call for proposals-Pilot on-farm projects to test result-based remuneration schemes for the enhancement of biodiversity End of Project Technical Synthesis Report 2020. 69 p. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/results-based-agri-environment-payment-scheme-rbaps-pilot-study-in-england> (дата звернення: 23.09.2022).